

JULKISET PERUSPALVELUT EHKÄISEVÄT NUORTEN SYRJÄYTYMISTÄ

PÄÄKIRJOITUS

VEIJO NOTKOLA
SARI PITKÄNEN
MATTI TUUSA

Nuorten syrjäytyminen on puhuttanut suomalaisia kuluneen vuoden aikana paljon. Kuntoutussäätiö toteutti eduskunnan tarkastusvaliokunnan toimeksiannosta tutkimuksen liittyen nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja sitä edistävien palveluiden vaikuttavuuteen. Keskeinen kysymys oli, millä edellytyksillä parannetaan syrjäytymisen ehkäisytoimien vaikuttavuutta, tuloksellisuutta ja kustannustehokkuutta.

Arviot syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrästä vaihtelevat määritelmän ja mittarin mukaan. Tilastot kuvaavat köyhyyttä ja huono-osaisuutta kuitenkin varsin yksilotteisesti eivätkä ota huomioon esimerkiksi työ- ja koulutusmarkkinoiden toimintaa, hyvän asumisen ja terveydenhuollon saatavuutta tai perhepolitiikkaa. Uusia laskelmia hankkeessa ei lähdetty tekemään, mutta osoitettiin selkeästi, että määritelmästä, laskelmasta riippuen syrjäytyneiden nuorten määräksi saadaan jokin luku 4000:n ja 95000:n välille. Oli luku mikä tahansa, niin liian suuri se tietenkin on.

Hankkeessa selvitettiin myös järjestöjen käsityksiä nuorten syrjäytymisen syistä. Merkittävää on, että 60–70 prosenttia vastanneista (riippumatta järjestön toiminta-alueesta) oli sitä mieltä, että perheen ongelmat ovat syrjäytymisen taustalla ja että puutteellinen yhteistyö (50 % vastanneista) eri toimijoiden välillä aiheuttaa syrjäytymistä. Tästä voisi tietysti vetää sen johtopäätöksen, että kun autetaan perheitä ja pistetään toimijat kommunikoimaan keskenään, hoidetaan nuoren asiat kuntoon. Joka tapauksessa tarvitaan sähköisten tietojärjestelmien kehittämistä ja yhdenmukaistamista, jotta saataisiin lisää tehoa asiakastyöhön, päätöksentekoon ja vaikuttavuuteen.

Tutkimuksessa tehtiin erillisselvitys syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllistymisestä ja saamista palveluista vuosina 2001–2010. Selvitys perustui rekisteriaineistoon, jossa seurattiin 60 prosentin otosta vuosina 1981–1983 syntyneistä henkilöistä. Tulosten perusteella nuoruuden kasvuympäristöön liittyvä huono-osaisuus ei välttämättä johda huonoon työllistymiseen. Jotain valoa on siis nähtävissä siinä, miten suomalainen hyvinvointiyhteiskunta toimii. Vuosina 1981–1983 syntyneistä työllisten osuus oli vuonna 2010 tutkimuksen koko joukossa yli 70 prosenttia. Toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapset työllistyivät yli 60-prosenttisesti. Työllisten osuus oli lastensuojelupäätöksen saaneilla ja psykiatrialääkettä saaneilla selkeästi alhaisempi kuin kaikissa ikäryhmissä, noin 43 prosenttia. Kaikista vammaistuen saajista työllisiä oli noin 40 prosenttia, mutta vammaistuen saaneista miehistä vain noin 32 prosenttia kuului työllisten ryhmään. Tämä osuus hankkeessa kaipaavaa vielä lisäanalysointia ja se onkin käynnissä Kuntoutussäätiössä.

Joka tapauksessa jo nämä tulokset osoittavat todeksi sen jo aiemmin tiedetyn tuloksen 2000-luvun alusta, että vammaisten ihmisten työllistymiseen liittyy haasteita. Tässä yhteydessä on hyvä nostaa esille se tieto, että nuorten syrjäytymistä ehkäiseviin peruspalveluihin käytetään vuosittain noin 230 miljoonaa euroa. Tämä on huomattavasti vähemmän kuin se lähes 700 miljoonaa euroa, joka kuuluu nuorten toimentulotukeen ja työttömyysturvaan.

Tiedontuotannon ja tilastoinnin epäyhtenäisyyden vuoksi ei voi väittää, että lisäämällä resursseja nykyisiin syrjäytymistä ehkäiseviin palveluihin voitaisiin varmuudella vähentää toimeentulotuen ja työttömyysturvan menoja. Samanaikaisesti tuotettavien palvelujen vaikuttavuuden arviointia vaikeuttaa myös se, että eri rekistereissä olevan tiedon yhdistäminen on hyvin hankalaa. Eri sektoreilla tuotettuihin lasten ja nuorten palveluihin liittyvä pitkäaikainen seurantatieto on puutteellista ja epäyhtenäistä, ja nykyisellään se ei tarjoa riittävän käyttökelpoista tietoa asiakastyön kehittämisen ja päätöksenteon tueksi. Tämä ongelma pitäisi ratkaista mahdollisimman nopeasti.

Nuorten syrjäytymisen kannalta kriittisimpiä elämänvaiheita ovat erilaiset nivelvaiheet, kuten koulutukseen liittyvät siirtymät. Nivelvaiheissa nuorille tarjottava tuki ja ohjaus ovat ensisijaisen tärkeitä. Syrjäytymisen ehkäisyn kannalta pääpaino palvelujen kehittämisessä pitäisi olla julkisissa peruspalveluissa. Niiden avulla voidaan ennaltaehkäisevästi tukea lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Näin voidaan estää ongelmien pitkittyminen ja siten vähentää jatkuvasti lisääntyvää tarvetta kalliisiin erityispalveluihin. Sosiaali-, terveys-, koulutus- ja työllisyyspalveluja koskeva tutkimustieto osoittaa, että syrjäytymisen ehkäisyssä päästään parhaisiin tuloksiin integroitujen palvelukokonaisuuksien avulla. Sen sijaan nuorille satunnaisesti tarjottavat yksittäiset palvelut johtavat harvoin irti syrjäytymiskierteestä. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi nuoret tarvitsevat yksilöllistä tukea ja ohjausta tarjoavan matalan kynnyksen palvelupisteen. Sieltä nuoret voidaan ohjata yhdellä kertaa hänen tarvitsemiinsa palveluihin.

Nuorten kuntoutuksessa on viime aikoina tapahtunut myönteistä kehitystä. Työkyvyttömyyden uhkan käsite on poistumassa Kelan lainsäädännöstä. Tämä on todella tärkeä askel, koska nykyisin ne nuoret, jotka eivät ole kunnolla kiinnittyneet työelämään, pääsevät vain harvoin ammatilliseen kuntoutukseen. Yhtenä syynä tähän on ollut juuri työkyvyttömyyden uhka. Kuitenkin edelleen tarvitaan uusia ja innovatiivisia nuoria kohtaavia kuntoutusmalleja, jotta nuorten kuntoutustarpeet tulisivat paremmin tyydytettyä. Tarvitaan etenkin sellaisia kuntoutusmalleja, jossa mahdollisimman aikaisin ja joustavasti päästäisiin nuorten kuntoutujien ongelmiin käsiksi. Yksin psykoterapialla ei nuorten ongelmia ratkaista.

Joskus tuntuu myös siltä, että matka kuntoutukseen terveyskeskusjärjestelmän kautta diagnooseineen, B-lausuntoineen ja Kela-hakemuskineen on niin pitkä, että vain tosi terve pääsee siitä oravanpyörästä läpi kuntoutukseen asti.

Professori Veijo Notkola, toimitusjohtaja, Kuntoutussäätiö
YTM Sari Pitkänen, projektipäällikkö, Kuntoutussäätiö
YTL Matti Tuusa, vanhempi asiantuntija, Kuntoutussäätiö